

Skromní hrdinovia Strednej Ázie

■ BORIS KOPELIOVIČ

(Turkménsko, 2. časť)

Smelá, vyrovnaná povaha a pôvod, ako sme spomenuli v prvej časti venovanej psom pôvodom z Turkménska, patria medzi najdôležitejšie atribúty hodnoty stredoaziata pre Turkménov a národy Strednej Ázie. Turkméni v súvislosti s históriou svojich psov, spomínajú udalosti z pomerne dávnej minulosti. Existuje aj mnoho legiend, ktoré sa tradujú z pokolenia na pokolenie. Legendy dávne, ale aj zo súčasnosti. Mnohé príhody sú však pravdivé, i keď možno trochu prifarbené, ako to u východných národov neraz býva zvykom. Niektoré z príhod a legiend si pripomenieme.

Turkméni neraz hovoria o svojich psoch, že sú to potomkami veľkých mačkovitých šeliem. Mnohí tomu veria doteraz a sú známe prípady, keď pastieri svoju sučku v období párenia priväzovali medzi dve ovce, alebo s jahňatom. Počítali s tým, že bude napárená leopardom, a napäto očakávali potomkov. Je síce pravda, že nám niektoré reakcie stredoaziata môžu pripomínať divú šelmu, či už v spôsobe útoku, alebo v neobyčajnej rýchlosti, ale predsa len kríženie mačkovitých šeliem so psovitými, patrí do ríše fantázie. Z histórie turkménskych psov sa dozvieme aj o jednom veľmi zaujímavom, neobyčajne silnom jedincovi, ktorého dostal do daru Alexander Macedónsky. Na dôkaz jeho sily a obratnosti, bol tento psí bojovník vpustený do arény s levom, ktorého údajne porazil. Na druhý deň si súboj zopakoval, tentoraz so slonom, nad ktorým tak isto zvíťazil. Turkméni hovoria, že sa tak stalo vďaka chvatu, ktorý pes - bojovník

Akguş - pes strednej kostry, obľúbenej bielej farby. Typický predstaviteľ plemena.

ovládal, a nazvali ho „smrteľným chvatom“. Škoda, že o týchto súbojoch nie je písané trochu viac, pretože si vskutku neviem predstaviť situáciu, keď akýkoľvek pes je schopný zdolať „kráľa zvierat“, o slonovi nehovoriac. Trochu mi to pripomenulo príhodu zo súčasnosti, keď Turkméni jedného stredoaziata menom Ekemen priviezli do zoologickej záhrady, a zastavili priamo pred klieťkou leva. Tento pes bol veľmi dobrým zápasníkom s výbornou povahou. Ekemen sa naježil, začal vrčať a dobiedzať do leva, ktorý sa po chvíli zdvihol, odkráčal a ľahol si na znak. Turkméni hovorili, že sa psovi podriadil. Ja si skôr myslím, že nažraného leva pes nezaujímal, i keď slová o dominancii stredoaziata nad levom, sa čítajú priaznivcom plemena celkom dobre. Podľa mňa však reakcia Ekemena nie je zanedba-

Že by tu bol dôkaz o tom, že sa stredoaziati pária s mačkovitými šelmami? Samozrejme nie, pes namaľovaný ako tiger, má podľa svojho pánaväčšie šance na úspech.

teľná, pretože vo svojom prejave preukázal nebojácnosť a ochotu bojovať s omnoho väčším a zdatnejším protivníkom, proti ktorému by veľkú šancu na úspech nemal. Už len to, že je stredoaziat schopný otvorene čeliť veľkej mačkovitej šelme, má svoju výpovednú hodnotu o odvážnom charaktere. Podobne sme mohli vidieť v turkménskom filme „Ochlamon“, ako sa starý Akguš a jeho psí dabľer s odvahou stavali voči leopardovi.

V knihe Sredneaziatskaja ovčarka sa zase spomína reálna situácia, ktorá nastala pri stáde, keď hyena ukoristila malé kozla, a snažila sa ho odvliečť preč. Prekazil jej to však sedemročný stredoaziat - vlkodav, ktorý ju dohnal, úderom hrude poslal na zem a rozpáral jej brucho. Na pomoc mu prišiel mladý pes, ktorý smrteľne zranenú hyenu zahrúdusil. Zaujímavosťou bolo, že tieto dva psy patrili konštitučne k suchému typu a nevynikali veľkými rozmermi. Hierarchia psov pri stádach je jasne stanovená. Ak hrozí nebezpečenstvo, napríklad, od šakalov, začínú úradovať najprv mladé psy, ak to nepomôže, prídu na rad sučky. Ak je nebezpečenstvo väčšie, preberá kontrolu nad situáciou vodca svorky. Býva tak

E'bars - pes súčasného Turkmenistanu.

Ušľachtilá sučka, s veľmi peknou modelovanou hlavou

najmä vtedy, ak sa okolo stáda začnú obšmieťať vlci. Tým stačí niekedy začuť hlas vodcu svorky a na útok si netrúfnu. Známý bol prípad jedného starého stredoaziata, ktorý už nevládal pre starobu chodiť, ale pastieri ho vozievali na ťave, pretože vlci poznali hlas tohto psa a miesto, kde sa nachádzal, obchádzali zďaleka. Taký veľký rešpekt si získal tento pes počas svojho života pri stáde. Podobne si počínal známy Kjør Kaplan, ktorého si pastieri zvykli zapožičiavať medzi sebou, pretože kde sa tento legendárny bojovník zjavil, tam bol od vlkov pokoj. Z nedávnej minulosti poznáme tiež príbeh Akelu, ktorý dokázal bojovať dokonca s tromi vlkami naraz. Vlci sú pravdepodobne najčastejšími súpermi stredoázijských vlkodavov a z času na čas sa môže stať, že sa vlkom podarí týchto psov zdolať. Väčšinou to býva vtedy, ak sú v presile. V jednom dokumentárnom turkménskom filme je zaznamenaný takýto boj vlkodava, ktorý následkom zra-

není zahynie. Takémuto psovi Turkméni vzdávajú veľkú česť, zabalia ho do bielej plachty a so cfou pochovávajú. V istom ruskom kynologickom časopise bol publikovaný príbeh, v ktorom sa stredoaziat stal hrdinom, keď celú noc bránil malého chlapca - pastierika, voči svorkе vlkov. Íšlo o sučku, ktorú chceli ruskí kynológovia od pastierov kúpiť, a bola im aj sľúbená. Avšak po vypočítaní príbehu od zachráneného chlapca od svojho úmyslu ustúpili a vzali si iného psika - potomka od onej hrdinskej sučky. Iná príhoda zase dokumentuje, že nielen odvaha a sila, ale aj schopnosť rozhodovania v krízových situáciách patrí neodmysliteľne k týmto psom.

Jeden mladý pastier si pri pasení stáda poranil nohu a nebol schopný prísť do oázy.

Sprevádzajúce psy ho nechali napospas osudu (aspoň tak si to v tej chvíli myslel) a ušli preč. Aké však bolo jeho prekvapenie, keď

mu tieto psy dohnali z oázy koňa, na ktorom sa dostal späť. Okrem toho mladého pastiera chránili počas cesty pred dobiedzajúcimi vlkami. Šťastne sa vrátil do oázy, kde si prítomní v druhej debata ani nevšimli, čo sa udialo. Medzi pastiermi sa zachovala ešte jedna pekná legenda, a tou je oddanosť stredoaziata, ktorú vie dokázať členke svojho stáda, keď ochorie. Traduje sa, že pes zostáva s chorou ovcou do tej doby, pokiaľ si nepride pre oboch pastier.

Stredoaziati však slúžia ako ochrana nielen pred vlkami, ale aj inými zvieracími tvormi. Profesor Labunskij spomína, ako na svojich cestách po Turkménsku stretol v Tachta-Bazarskej oblasti na farme jedného bieleho psa menom Michaj. Miestni vraveli, že pes k nim prebehol z Afganistanu. Tento pes bol vychýrený tým, že zlikvidoval množstvo hadov, vrátane jedovatých.

Takto je teda stredoázijský vlkodav, v Turkménsku nazývaný čopan-it, naozaj nenahra-

diteľným pomocníkom miestnych obyvateľov, ktorí týchto psov považujú doslova za dar od Boha. Starí aksakalovia hovoria: „Čo stvoril Boh, je dobré a človek to nemá meniť, pretože môže všetko len skaziť“. A to platí aj o týchto neobyčajných psoch, ktorých ak chceme čo len trochu pochopiť, musíme vniknúť do myslenia samotných Turkménov, pretože pre nich je, napríklad, ozdoba na koni milšia ako ozdoba na žene a pekná zbraň je vzácnejšia ako zlato. Národ, ktorého život bol vždy ťažký a úzko spätý s prírodou, má aj svojich psov prispôbených na svoj obraz, pre svoje potreby. Ľudia tu dobre poznajú, ako má vyzeráť a konať správny stredoaziat, pretože sú na jeho pomoc odkázaní. Pravda, ne jeden predstaviteľ týchto miestnych psov by nezožal veľa výstavných úspechov a mnohé psy by boli podľa súčasného trendu posudzovania leda „veľmi dobrými“ predstaviteľmi, a niekedy ani to nie. U Turkménov sú však na psa iné požiadavky a takzvané šou sobačky, alebo „výstavné hviezdy“, neznamenajú pre nich absolútne nič. To však neznamená, že by sa tu nenašli pekné psy, ale nie je to pre tunajších obyvateľov prioritou. Ak sa pozrieme na slávnych turkménskych psov, ktorí sa stali doslova legendami, zistíme, že svoju slávu si získali najmä kvôli smelému, bojovému charakteru, a nie kvôli výstavným úspechom. Veď ne jeden z chovateľov aj v našich končinách sa rád pochváli menami v preukazoch pôvodu svojich psov ako, napríklad, Akguš, Pelen, Albert, Akela, Garachan, Koplán, Tochmet, Babur, a mnohými ďalšími výbornými bojovníkmi, ktorí si získali slávu hlavne výbornými charakterovými vlastnosťami.

Charakter sa overuje jednak pri bežnej, každodennej práci a jednak v testových súbojoch, ktoré sú v Turkménsku veľmi populárne. Zúčastňujú sa ich stovky, dokonca tisíce obdivovateľov. Takmer v každom turkménskom mestečku majú svoje ringy, kde sa objavujú miestni šampióni, ktorých tiež nazývajú „Ingjučli It“.

Tieto súboje sa pôvodne konali hlavne pri slávnostných príležitostiach ako je svadba, obriezka, alebo pri významných obchodoch. Niekedy boli tieto súboje nástrojom pri riešení sporov a víťazný pes bol dôkazom pre jeho majiteľa, že práve on je v práve. I. Goročov spomína, že podobným spôsobom riešili v Turkménsku spor, keď jeden z chovateľov bol iným obvinený z krádeže. Našťastie pes obvineného v súboji vyhral, a tým svojho majiteľa očistil od podozrenia. Súboje sa nekonajú kvôli peniazom, aspoň nie kvôli veľkým sumám, ale víťazi sú uctievaní a veľmi vážení. Tu je nutné povedať, že stredoaziat v žiadnom prípade nepatrí medzi bojové plemená, ale radí sa medzi pastierske plemená, čoho dôkazom je aj to, že vo väčšine prípadov víťazi turnajov sú psy normálne pracujúce pri stádach, a po bojoch sa k nim opäť vracajú. Tak bolo v prípade Čierneho a Bieleho Jekemena, ako i mnohých ďalších bojovníkov. Samozrejme, dnes sa v Turkménsku venujú tomuto plemenu nielen pastieri, ale aj nadšení kynológovia, ktorí chovajú tieto psy podobným spôsobom ako chovatelia v iných vyspelých kynologických krajinách. A ak sme už spomenuli tieto gladiátorské súboje, musíme dodať, že sa odohrávajú podľa jasných pravidiel, ktoré sú

Príprava na boj?

Silná sučka pevnej kostry

zárukou, že pri vážnejšom ohrození zdravia sa súboje ukončujú. V žiadnom prípade neide o boj, v ktorom ide o život, a nepríchádza ani k vážnejším poraneniam, pretože tieto psy sú k týmto stretom dobre prispôbené a vybavené svojím exteriérom.

Turkméni hľadajú vhodné vlastnosti už u šteňaťa a vyberajú si také, ktoré sú odolné voči bolesti. Chytajú ich za kožu, trasú s nimi a podľa reakcie robia výber. V už spomínanom turkménskom dokumentárnom filme sa hovorí o výbere a názorne sa ukazuje, ako uchopí šteňa za kožu starý pastier - psiar, ktorému hovoria llaman. Ak šteňa po uchopení plače, nebude z neho bojovník, hovorí turkménsky psiar, ale ak vrčí a vzpiera sa, je to dobré znamenie. Ak šteňa nevrčí, tak isto to nie je zlé, a táto reakcia je vždy lepšia, ako keď plače.

Vidno, že Turkméni sa so svojimi psami nemazajú, ale inak konať ani nemôžu, ak chcú mať u nich oporu, a majú sa na nich spoľahnúť. Sučky nechávajú rodiť samé a tie si vyhrabávajú nory s 2 - 3-metrovým tunelom, ktorý sa na konci mení na priestranú noru, kde odchováajú svoje šteňatá. Turkméni skracujú šteňatám ušnice a chvosty a so všetkým, čo je k tomu nutné, si musia poradiť sami. Žiadny veterinár, ale dôležité sú ich dlhoročné skúsenosti a to, že využívajú svoje znalosti z prírody. Ak šteňatá po obrezaní ušnic príliš krvácajú, prikladajú na čelo medzi oči na okamih rozžeravený nôž. Ako pri akupunktúre - poznajú miesto, ktoré zastaví krvácanie. Ušnice skracujú tak, aby im zostal dostatočný základ ucha, ktorý dokáže neskôr zabrániť vnikaniu piesku do uší. Chvosty nechávajú dlhšie, hovorí sa, že preto, aby si psy mohli v mrazoch zakryť nimi svoje prirodzenie. Rodia sa však aj psy s krátkymi chvostmi, a tieto považujú pastieri za dar od Boha. Naopak, niektorí súčasní chovatelia tento jav považujú skôr za prejav degenerácie, ale väčšina kynológov v Strednej Ázii sa takto narodenými jedincami skôr chvália.

Statný zápasník, ktorého pohľad nevestí nič dobrého.

Z času na čas sa stretne v Turkménsku aj s nekupirovanými jedincami, ale je to zriedkavý jav, a aj to len u sučiek.

Z dôvodu nedostatkov liekov, ako i veľkých vzdialeností k tomu, aby mohli mať pravidelný veterinárny servis, si pomáhajú rôznymi spôsobmi. Črevných parazitov svojich psov zbavujú tým, že im dajú zožrať natrhajú ovčiu kožušinu a mach. Majú to overené tak, ako máme my farmaceutické prípravky.

Podobným spôsobom využívajú rôzne rastliny a byliny. Psy tak isto poznajú rôzne druhy trávy, ktoré najmä na jar s chuťou konzumujú, a prečisťujú si tak svoj organizmus. Po bojoch s vlkami sa im neraz kazia zuby, takže pastieri sa domnievajú, že vlci majú otrávené kožušiny a natierajú svojim psom zuby masťou z oviec.

Mimochodom, Turkméni veľmi dobre vedia, že pri výžive šteniat a mladých psoch sa nesmie vyskytovať nadmerné množstvo bielkovín, ktoré by mohli byť príčinou kĺbových ťažkostí. Základom stravy pre tieto pastierske psy je lepeška, čo je niečo ako chlebový posúch. Sem-tam trochu mlieka alebo kaše. Mäso dostávajú zriedkavo, väčšinou v prípade, ak uhynie nejaká ovca, alebo iné domáce zviera. Svoj jedálniček si spestrujú malými

Brit care

PREVENČIA VÝŽIVOU

HYPOALERGÉNNE ZLOŽENIE - JAHŤACIE MÄSO A RZA / LOSOS A ZEMIAKY BEZ SÔJE, HOVÄDZIEHO A BRAVČOVÉHO MÄSA, PŠENICE, KUKURICE A ALERGÉNNOV

Brit vyvinul superprémiové krmivo, ktoré maximálne šetrí organizmus a poskytuje účinnú ochranu proti negatívnemu pôsobeniu vonkajších vplyvov. Pre výrobu krmív Brit Care sú použité výhradne hypoalergénne suroviny: jehňacie mäso s ryžou a losos so zemiakmi. Výber surovín zaisťuje vysokú znášanlivosť krmiva a zamedzuje výskyt alergických reakcií či potravinových intolerancií. Receptúry rady Brit Care sú doplnené o rad funkčných komponentov, ktoré posilňujú imunitu, prispievajú k zdraviu organizmu a pomáhajú eliminovať nebezpečenstvo vzniku vážnych ochorení.

Pre viac informácií o Brit Care navštívte náš chovateľský portál na adrese: www.krmivo-brit.cz a kontaktujte distribútora v SR: TATRAPET Podtatranského 9/11 031 01 Lipt. Mikuláš, tel.: 044 / 5514 578, fax: 044/ 5526 230, mob.: 0905 939 958, e-mail: info@tatrapet.sk

www.tatrapet.com

Takejto farbe hovoria Turkmeni „gjak“. V našich končinách chovatelia dlho nevedeli o tom, že aj takto starbené psy sú pre Turkménsko typické.

ulovenými živočíchmi, ako sú myši, jašteričky, alebo hmyzom, ktorý chytajú s neobyčajnou rýchlosťou. V žiadnom prípade sa tieto psy neprekrmujú, čo je jednak dôsledkom nedostatku potravy, ale je to tiež nevyhnutnou požiadavkou k tomu, aby mohli správne vyrásť, a plniť si svoje pracovné povinnosti.

V prvej časti o turkménskych psoch sme hovorili o rôznych typoch ako köpök, köpök si, gain. Tieto typy sa môžu navzájom prelínať, ale Turkméni vždy skôr hľadajú na pracovné schopnosti než na jednotlivé typy a z toho dôvodu zvyknú niekedy zapájať do chovu aj konštitučne suchšie typy sučiek, ktoré však so silnými psami dávajú kvalitné potomstvo. V súvislosti s týmito praktikami si spomínam na jednu úsmevnú príhodu, ktorá odznela na diskusnom fóre stránky Kara-Kelle. K pastierom v Turkménsku raz zavítal známy ruský kynológ zaoberajúci sa týmto plemenom. Bol unesený z prekrásneho mladého psa a rozplýval sa nad tým, ako tu vedia ľudia týchto psov chovať. Po chvíli si tiež všimol jednu sučku, pomerne chudú, suchej stavby tela, s pomerne úzkou papuľou, a spýtal sa: „A takúto sučku tu kvôli čomu držíte?“

„To je matka toho krásneho mladého psa“, znela odpoveď a ruský kynológ zostal prekvapený a zahanbený.

Psy v Turkménsku nie sú všetky rovnaké a odlišujú sa tiež podľa oblastí, odkiaľ pochádzajú. Nie sú to však priepastné rozdiely, jedná sa len o isté črty týchto psov, charakteristické pre jednotlivé oblasti. „Čardžouské psy“ sa, napríklad, líšia od „tedženských“ v nepatrných rozdieloch, ale je známe, že psy z oblasti „Čardžou“ sa príliš zápasníckych turnajov nezúčastňujú.

V knihe „Sredneaziatskaja ovčarka“, ku ktorej prispeli aj turkménski autori, sa hovorí, že najlepšie psy sú sústredené v oblastiach Tedženu, Kaachky, Serachsa, Mary, Bezmeina.

Z každej tejto oblasti pochádzajú psy, ktoré sa stali legendami. Z Tedžena pochádzal Tochmet, z Kaachky Biely a Čierny Jekemen, Akguš, Starý Gaplan, zo Serachsa to bol Hrdzavý Jekemen. Z Mary poznáme Marynského Gaplana a z Bezmeina Gjak Jekemena (Zeleného Jekemena) a psa s menom Kara Kelle. Samozrejme, tých psov bolo ďaleko viac, a tak isto pochádzali aj z iných oblastí. Turkménsko bolo oddávna známe výbornými chovateľmi, a to nielen psov, ale aj

koní, oviec, kôz. O kvalite stredoaziatskych v tejto krajine netreba pochybovať, ale faktom zostáva, že mnohé kvalitné jedince boli vyvezené za hranice. Jednou z bohatších krajín Strednej Ázie je Uzbekistan, kde sa tieto psy oddávna chovajú, a práve z Turkménska tu boli dovezené mimoriadne kvalitné psy. Tie sa napriek zákazu vyviezli aj do Ruska, Ukrajiny, Bieloruska, Litvy a ďalších krajín.

F. Bolkonuva, ktorá sa spolu s bratmi Kjarizovcami, Nurjagdyevom a ďalšími súčasnými turkménskymi kynológmi zaslúžila o propagáciu turkménskych vlkodavov, v poslednom období hovorí, že v súčasnosti kvalita chovu turkménskych psov poklesla. Verme, že ide o prechodný jav, a znovu sa objavia legendy v type Akguša, Kjora, Pelena alebo plejády Jekemenov. Turkménski kynológovia iste spravia pre to všetko, veď po vydaní štandardu usporiadali v roku 2005 v mestečku Dag Dan prvú samostatnú výstavu turkménskych vlkodavov. Jeden z najznámejších uznávaných chovateľov, Rachman Gytykov, ktorý preslávil tieto psy v oblasti Tedžen, čaká svojich nasledovníkov a väčšina milovníkov týchto psov z rôznych kútov sveta pozorne sleduje, ako sa bude Turkménom v napĺňaní chovateľských cieľov dariť, a bude im držať palce!

□

Typický, pekný predstaviteľ psov Strednej Ázie, suchšieho typu je dôkazom toho, že psy sa v týchto končinách neprekrmujú.

Hotelový komplex Frankův dvůr

www.frankuv-dvur.cz

na samotě 2 km od Jindřichova Hradce

firemní školení a prezentace, team building, konference, semináře, promoce, svatby, rauty

- dětské prolézačky, minigolf, petanque • bazén, sauna, solárium, whirlpool • slovenská a maďarská kuchyně
- dvě samostatné restaurace • kongresový sál, salonek

Jemčinská 125/IV
377 01 Jindřichův Hradec
tel. +420 777 99 66 66
e-mail: info@frankuv-dvur.cz

